

ностовано 31,6% студентів від загальної кількості. Та на достатньому рівні було діагностовано 10,5% від загальної кількості студентів у групі.

Висновки з даного дослідження – таким чином, результати дослідження підтверджують, що саме за допомогою тренінгових занять на зазначених курсах відбулося залучення студентів до діяльності з оцінювання та самооцінювання власної підготовки щодо формування соціально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку ми вбачаємо в підготовці майбутніх учителів різного фаху до формування соціально-ціннісних орієнтацій у дошкільному віці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бараннік В. Самооцінка та її місце в структурі самосвідомості // Соціальна психологія № 3 (17) 2006. – С. 91-102.
2. Врихт Р. „Образ Я” как подструктура личности // Проблемы психологии личности. - М.: Наука, 1982. - С. 25 - 41.
3. Кон И.С. В поисках себя. Личность и ее самосознание / Кон И.С. - М.: Политиздат, 1984. - 335 с.
4. Савонько Е.И. Возрастные особенности соотношения ориентации на самооценку и оценку другими людьми // Изучение мотивации поведения детей и подростков. - М., 1972. - С. 56-64.
5. Тульчинський М.М. Особенности самооценки и уровня притязаний в позднем возрасте: автореф. дис. для получения науч. степени канд. психол. наук / Тульчинський М.М. - М., 1996. - 19 с.
6. Ольшанский Д. В. „Я - сам!” (Очерк становления и развития детского „Я”). - М.: Знание, 1986. - 93 с.
7. Пантелеев С.Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система // Психология самосознания. Хрестоматия. - Самара: Издательский дом „БАХРАХ-М”, 2000. - С. 208 – 242.
8. Цоков Б. Взаимосвязь между Я-образом и уровнем тревожности // „Психология”. - София, 1984. - №1.- С. 12-19.
9. Чеснокова И.И. Проблема самосознания в психологии / Чеснокова И.И. - М.: Наука, 1977. - 144 с.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОСВІДОМЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Удк: 378

Литвиненко С.А.

В статье рассматривается роль самоосознания при формировании профессиональной компетенции будущих специалистов.

Ключевые слова: профессиональное самоосознание, профессиональная компетентность.

The professional self-awareness in professional competence formation of the future specialists is considered in this article.

Key words: professional self-awareness, professional competence.

У сучасних умовах означилися тенденції динамічних змін щодо завдань і вимог, змісту, форм та технологій підготовки висококваліфікованих фахівців. Аналіз зарубіжних та вітчизняних досліджень (В. Андрющенко, В. Бондаренко, П. Вайль Дж. Вос, Г. Драйден, В. Кремень, Н. Крилова, О. Локшина, Л. Пуховська, Д. Рісман, Р. Роман, А. Сбусва, К. Фопель, Н. Яцишин та ін.) щодо оновлення системи освіти та підходів до розвитку її суб'єктів дозволяє виокремити загальні тенденції, як-от: орієнтація на глобалізацію освітньої діяльності та на реформування освіти взагалі і педагогічної зокрема; зміна парадигм та моделей освіти, зростання інтегративних та диференційних процесів в освітньому просторі; впровадження нових інформаційних та педагогічних технологій, зростання питомої частки самоосвіти в організації навчальної діяльності студентів; зростання вимог до якості педагогічної освіти, професіоналізму педагогічної діяльності та особистості вчителя; перехід від середньої до вищої освіти університетського типу та необхідність ступеневої підготовки фахівців, поширення її доступності для всіх категорій населення; надання можливостей студентам для вільного вибору змісту та рівня освіти і професійної підготовки, урахування взаємодії різних культур у змісті сучасної підготовки. У зв'язку з чим завданням професійної освіти є забезпечення таких умов підготовки фахівців, які сприяють оптимізації його самоусвідомлення як спеціаліста. При цьому, з одного боку, необхідно задовольнити соціальне замовлення на якість підготовки фахівця, з іншого — зберегти унікальність його особистості, закласти потенціал професійно-особистісного саморозвитку.

Виразною ознакою у підготовці фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах виступає актуалізація компетентнісної парадигми (Л. Василенко, І. Гришина, Е. Зеєр, І. Зимня, Т. Каткова, О. Лебедев, О. Локшина, В. Луговий, Н. Ничкало, І. Родигіна, Я. Субетто та ін.), крізь призму якої реалізуються ідеї неперервної освіти, зв'язок вищої освіти й виробництва, осмислюється проблематика професійного становлення сучасного професіонала. Поглиблення наукових уявлень про компетенції відбувається через дослідження особистісних якостей, кола повноважень, знань та досвіду фахівців. Водночас у психолого-педагогічних джерелах відсутній однозначний підхід до тлумачення поняття, розгляду структури і видів професійно-педагогічної компетентності (І. Бех, Є. Барбіна, В. Бондар, А. Дубасенюк, Ю. Завалевський, І. Зимня, В. Семиченко, І. Подласий та ін.). У загальному вигляді «компетентність» постає як сукупність знань, умінь і навичок та особистісних якостей, що дозволяють фахівцю кваліфіковано здійснювати діяльність або виконувати певні завдання і функції, спрямовані на досягнення професійних стандартів. Відзначимо, що в науковий обіг поняття «професійна педагогічна компетентність» було запроваджено Н. Кузьміною, як розуміння системи знань і вмінь педагога, що виявляються при розв'язанні професійно-педагогічних задач [2]. Характеризуючи професійну компетентність як інтегральну особистісно-професійну характеристику педагога, А. Маркова зосереджується на її системних складових: мотивації (спрямованості особистості); педагогічних здібностях, характері та його рисах, психологічних станах і процесах; інтегральних характеристиках особистості таких, як педагогічна самосвідомість, індивідуальний стиль, креативність [3]. Професійна педагогічна компетентність, згідно з М. Єрмоленко та В. Мижериковим, розглядається як єдність

теоретичної і практичної готовності до здійснення професійно-педагогічної діяльності. Автори вважають, що структура професійної компетентності педагога розкривається через оволодіння ним педагогічними вміннями як сукупністю різноманітних дій учителя, які співвідносяться з функціями педагогічної діяльності та значною мірою виявляють індивідуально-психологічні особливості вчителя. Через сукупність теоретичної і практичної готовності до професійної діяльності розглядає професійну компетентність педагога В. Славський [5]. В. Семиченко наголошує на тому, що знання, уміння і навички, лише тоді стають дійовими, коли інтегруються у загальну систему способів, вступають у багаторівневі зв'язки з іншими елементами, творчо модифікуються, гнучко використовуються відповідно до цілей та умов діяльності або міжособистісної взаємодії [4]. Е. Шорт акцентує увагу на тому, що компетентність є поєднанням: вмінь, навичок поведінки та дій у межах певної діяльності; знань, умінь, навичок у професійній діяльності без критеріїв оцінювання; тих самих елементів, але із застосуванням стандартів; здібностей та особистих якостей людини [7].

Розглядає компетентність як особливий тип організації знань, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень в певній предметній діяльності М. Холодна. Дослідження психологічної природи компетентності дозволили дослідниці виділити такі ознаки типу організації знань, які відрізняють компетентну людину, як-от: сукупність різноманітних та різнобічних знань; артикульованість (елементи знань чітко виокремлені та при цьому вони знаходяться в певних взаємозв'язках між собою); гнучкість (як зміст окремих елементів знань, так і зв'язки між ними можуть швидко змінюватися під впливом тих або інших факторів); швидкість актуалізації в даний момент у потрібній ситуації (оперативність та легкодоступність); можливість застосування для широкого спектру ситуацій; виокремлення ключових елементів; категоріальний характер; володіння не тільки декларативним знанням (знанням «про те, що»), але й процедурним знанням (знанням «про те, як»); наявність знань про власне знання. Остання з ознак компетентного типу організації знань є результатом самоусвідомлення та належать до метакогнітивних.

Проблемі розвитку самоусвідомлення присвячені доробки філософів, психологів, педагогів (Г. Гегель, О. Горбатюк, С. Кириченко, І. Кон, О. Суботін, Р. Уїкланд, І. Фіхте та ін.). Так, І. Кон в своїх роботах звертається до вивчення процесуальної сторони самоусвідомлення. Автор трактує самоусвідомлення, як психічний стан, коли у фокусі уваги суб'єкта знаходиться його внутрішній світ. З його позиції, самоусвідомлення як внутрішній діалог людини з собою пов'язано з її практичною діяльністю та передбачає взаємодію із зовнішнім світом [1]. Багато наукових праць присвячено формуванню професійного самоусвідомлення (В. Волкова, О. Мисечко, Л. Підкамінна, І. Стотика, О. Стотика, Т. Титаренко, Ф. Фуллер, П. Завір та ін.), що трактують як усвідомлення себе в професійній діяльності, оцінювання себе як фахівця (задоволення або незадоволення результатами своєї професійної роботи), а також побудування своєї поведінки, дій для вирішення професійних завдань, яке необхідно розглядати в двох аспектах: як об'єктивний, динамічний стан особистості, змінної у його розвитку, і як одну з найважливіших

цілей професійного навчання. Як зауважує Т. Титаренко, самоусвідомленню людиною її професійного призначення, місця в суспільстві (сучасного і майбутнього) сприяє наявність кар'єрних домагань та відповідно побудованої перспективи професійної самореалізації, оскільки життєві домагання (в тому числі й кар'єрні) передбачають усвідомлення свого життя, себе всередині життя, переживання своїх можливостей впливати на хід життя, його спрямування, якість [6]. Важливою умовою професійного зростання вчителя, на погляд С. Макаренка, є самоусвідомлення та самопізнання власних цінностей, при цьому формується стійкий інтерес і любов до своєї професії, виникає потреба в самоосвіті та самовдосконаленні. Отже, важливо щоб студент усвідомив майбутню професію як особисту, суб'єктивну цінність, а оволодіння нею стало основним змістом його навчальної та майбутньої професійної діяльності.

Компетентність для студентів є образом їхнього професійного та соціального майбутнього, орієнтиром для досягнення успішних результатів. Цей показник поєднує особистісний смисл діяльності й світоглядні орієнтири. Отже, професійна компетентність майбутнього фахівця – це особистісні можливості студентів, що дозволяють їм самостійно й ефективно реалізовувати цілі в практичній діяльності. Ефективність формування професійної компетентності залежить від продуктивності навчання, що передбачає усвідомлення студентом власних індивідуальних здобутків. Завдяки професійному самоусвідомленню відбувається свідомо оцінка професійних вчинків і власної особистості. Співставлення знань про себе з соціальними вимогами і нормами надає особистості можливість визначення свого місця в системі суспільних відносин.

Метою формування професійної компетентності є забезпечення належної спеціальної підготовки випускника в умовах ступеневої освіти та усвідомлення своєї конкурентоздатності на ринку освітніх послуг. Формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців у навчальному процесі вищої школи сприяє також входження студента в широкий культурний контекст, у якому майбутня професійна діяльність виступає складовою життєвої самореалізації, оскільки у професійній культурі фахівця знаходить своє вираження не тільки зв'язок і взаємодія суспільства, особистості й професії, але і індивідуальна культура.

Професійна компетентність фахівця не може бути успішно сформована без визначення системи завдань, які потрібно вирішити в ході освітнього процесу, якщо не створена система педагогічних умов, необхідних для їх вирішення.

Коло цих завдань можна об'єднати в три групи: творчі, професійно-орієнтуючі, науково-теоретичні.

1. Творчі завдання:

- розвиток персональної творчої здатності студента, який розуміє як ухвалити унікальне рішення в кожній ситуації роботи та вміння знайти або створити метод ефективного пошуку цього рішення;

- розвиток критичного і проблемно-орієнтованого творчого мислення у студентів;

- залучення здатності переглядати власні первинні ідеї і методи, орієнтуватися на органічність рішення, а не на його зовнішню ефективність;

- залучення студентам прагнення до постійного самовдосконалення, творчого конструктивного підходу до будь-яких проблем.

2. Професійно-орієнтовані завдання:

- розвиток здатності вільно орієнтуватися в майбутній професії;
- формування точного і суворого ставлення до процесів творчості в професії;

- освоєння всієї системи професійних знань;
- розвиток навичок самооцінки, рефлексії;
- розвиток вміння розуміти та інтерпретувати ідеї, проекти, форми; визначати доцільність і ефективність використання того або іншого методу.

3. Науково-теоретичні завдання:

- розвиток у студентів зацікавленого, шанобливого ставлення до навчальної і майбутньої професійної діяльності;
- залучення студентам навичок методологічної рефлексії в контексті історичного і актуального існування професійної діяльності;
- підтримка самостійних розробок студентами нових прийомів самовдосконалення.

Варто зазначити, що професійна компетентність студентів лише починає формуватись у вищому навчальному закладі, а подальше вдосконалення її залежить від діяльності майбутніх фахівців: самопідготовка, самоаналіз, самоосвіта. Важливу роль у формуванні професійної компетентності студентів відіграє самоусвідомлення, оскільки воно сприяє володінню певним набором знань, умінь, навичок в професійній галузі і здатності застосовувати їх в тих межах, які передбачені освітньою програмою, а також здатністю мобільно пристосовуватися до умов професії, що змінюються. Специфікою професійної компетентності сучасного фахівця є його звернення в майбутнє, прагнення до самоорганізації і подальшого самостійного вдосконалення свого професіоналізму, усвідомлення ним перспективи професійно-особистісного зростання і адекватного оцінювання в цьому аспекті своєї особистості. Особливостями професійної компетентності фахівця є якості адаптивно-толерантної особистості, що дозволяють гнучко реагувати на зміни, які відбуваються, в системі суспільних виробничих відносин, планувати свою професійну кар'єру та зберегти при цьому свою унікальність і неповторність.

Ми вважаємо, що самоусвідомлення майбутніх фахівців є необхідною умовою їх професійної компетентності, тоді як воно виступає передумовою активного засвоєння студентами значущих для них сфер діяльності, основою саморегуляції, самоуправління, самовдосконалення. Ступінь усвідомлення студентом властивостей та особливостей власного «Я», значущих для навчальної і професійної діяльності, може бути показником успішності його професійного розвитку.

Література:

1. Кон И. С. Жизненный путь личности как предмет междисциплинарного исследования / И. С. Кон // Психология личности в трудах отечественных психологов : Хрестоматия. – СПб. : Питер, 2000. – С. 269-279.

2. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Н.В. Кузьмина. — М.: Высшая школа, 1990. — 119 с.

3. Маркова А.К. Психологические критерии и ступени профессиональности учителя / А.К. Маркова // Педагогика. — 1995. — №6. — С. 21-24.

4. Семиченко В.А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность». (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В.А.Семиченко. — К.: Милленниум, 2004. — 521 с.

5. Сластенин В.А. Педагогика профессионального образования : учеб. пособие [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / [Е.П.Белозерцев, А.Д.Гонеев, А.Г.Пашков и др.]; под ред. В.А.Сластенина. — М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 368 с.

6. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. — К.: Либідь, 2003. — 376 с.

7. Short E. The Concept of Competence: Its Use and Misuse in Education / E. Short // Journal of Teacher Education. — 1985. — Vol. 36. — №2. — P. 5.

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 378.147
Малецька І.В.

У статті проводиться аналіз підходів до побудови моделі спеціаліста. Обґрунтовується методика формування моделі художньо-творчих здібностей майбутніх вчителів літератури. Визначаються критерії ступеня розвитку художньо-творчих ознак студента-словесника.

Ключові слова: художня творчість вчителя, розвиток творчих здібностей, модель спеціаліста, модель художньо-творчих здібностей вчителів літератури, критерії ступеня розвитку художньо-творчих ознак студента-словесника.

В статье проводится анализ подходов к построению модели специалиста. Обосновывается методика формирования модели художественно творческих способностей будущих учителей литературы. Определяются критерии степени развития художественно творческих признаков студента - словесника.

Ключевые слова: художественное творчество учителя, развитие творческих способностей, модель специалиста, модель, художественно творческих способностей учителей литературы, критерии степени развития художественно творческих признаков студента-словесника.

In the article the analysis of going is conducted near the construction of model of specialist. The method of forming of model is grounded artistically creative ability of future teachers of literature. The criteria